

KÄLLKOLL CORONA

Avsnitt 3

När det liknar fejk men är sant
Introduktion och arbetsblad

KÄLLKOLL CORONA

Programserien *Källkoll corona* består av 14 avsnitt där Jack Werner och Åsa Larsson går på djupet i nyhetsfloden, tittar på trender i sociala medier och tipsar om hur du kan bli bättre på källtillit och källkritik. Serien är en del av UR:s koncept Genomskåda – fem sätt att greppa din omvärld. Fler program finns samlade på temasidan urplay.se/tema/mik

MIK står för medie- och informationskunnighet, vilket handlar om att:

- förstå mediernas roll i samhället
- kunna finna, analysera och kritiskt värdera information
- kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier.

Syfte

Programserien med tillhörande arbetsblad ger redskap och medvetenhet för att lättare kunna tolka och navigera i informationsflödet i en tid av pandemi och infodemi.

Kursplanekopplingar, årskurs 7-9

Samhällskunskap

Information och kommunikation

- Mediernas roll som informations-spridare, opinionsbildare, underhållare och granskare och samhällets maktstrukturer.
- Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel sociala medier, webbplatser och dagstidningar.
- Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden.

Svenska

Informationssökning och källkritik

- Hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.

Kursplanekopplingar, Gy11

Gymnasieskolans uppdrag

[...] Skolan har uppgiften att till eleverna överföra värden, förmedla kunskaper och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället. Skolan ska förmedla sådana mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen i samhället och som utgår från grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som alla omfattas av. Eleverna ska också kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. [...]

Om arbetsbladet

Arbetsbladet är indelat i två delar:

- Den första delen är en introduktion till hela programserien *Källkoll corona*. Det är en bra förberedelse inför arbetet med det första avsnittet.
- Den andra delen är en avsnittspecifik del. Den innehåller diskussionsfrågor och övningar att arbeta enskilt eller tillsammans med.

Introduktion till programserien

MIK handlar både om dig som individ, och om samhället och medier i stort. Du har ett eget ansvar för hur du delar, tar emot och tolkar information. Är du en skeptiker, som står stadigt när information flödar förbi? Eller är du lite mer okritisk, och accepterar och tar emot ny information utan att värdera den särskilt mycket? Det är vanligt att man är lite av varje.

Vi kanske tror att vi är källkritiska och känsliga för lögner och rykten. Men sanningen är att det är svårt att veta vad som är sant och vad som är falskt. Många rykten kan dessutom vara "halvsanningar" som bygger på något verkligt. Hur man hänger upp ett påstående, en nyhet eller ett rykte har betydelse för hur det kommer att tas emot. Jack och Åsa tycker att det är en bra idé att betrakta varje dag som första april, en dag då vi alla är källkritiska och sunt skeptiska till sådant vi ser och hör.

Fråga dig själv om det du sett eller hört

- verkar för bra (eller för dåligt) för att vara sant
- stämmer med sådant du redan vet eller känner till
- har förekommit också i andra och större kanaler
- finns i olika versioner.

Vad innebär det att vara källkritisk?

I vardagen finns många tillfällen att vara källkritisk. I den tid vi upplever just nu finns stort utrymme för rykten och lögner. Ibland för att någon tjänar på att sprida dem. Ibland för att godtrogna människor feltolkar information och för den vidare på ett felaktigt sätt. Och ibland för att det kan kännas härligt att vara först med en nyhet, för att själv bli intressant och viktig.

- Vad innebär det för dig att vara källkritisk?
- Ge exempel på någon gång då du missat att vara källkritisk. Vad handlade det om? Hur fick du reda på sanningen?
- Vilka stora kanaler finns för att ta del av nyheter och information?

Vad påverkar dig?

Vi påverkas alla av de personer vi umgås med, följer i sociala medier, lyssnar på och influeras av. Ibland behöver man se på dem med kritiska ögon för att förstå hur de påverkar en.

- Vilka följer du på sociala medier? Finns det någon gemensam nämnare för de personerna?
- Vilka lyssnar du gärna på i din bekantskapskrets?
- Vilket budskap skickar du själv ut online och offline till dina kompisar och följare?
- Har du varit med om att rykten eller osanningar har fått stor spridning online eller offline? Berätta.

Ta emot och sprida vidare

Stanna upp och fundera innan du delar något vidare! Fundera över vilken skada du riskerar att göra med att dela, skicka vidare eller sprida rykten. Att hänga ut en person kan få ödesdigra konsekvenser.

- Vilket ansvar har du som mottagare av information?
- Är du en person som går igång på skvaller? Sprider du vidare rykten för att det är kul?
- Struntar du i att det är fejk? Vad kan ett sådant agerande leda till?

Konspirationsteorier

Vi människor har stort behov av information. När vi saknar information händer det att vi börjar tillverka den själva. Det kan också hända om den information som finns inte stämmer överens med det vi själva känner till. Några kända konspirationsteorier är de om månlandningen, Kennedymordet och Michael Jacksons död.

- Varför skapas konspirationsteorier i samband med stora händelser i världen?
- Hur skapas konspirationsteorier, tror du?
- Varför sprids rykten och felaktig information i samband med coronaviruset?
- Vad kan det leda till om en konspirationsteori får fäste och många börjar tro på den?

AVSNITT 3

NÄR DET LIKNAR FEJK MEN ÄR SANT

Dagens djupdykning i nyhetsfloden

Det här avsnittet handlar om sådant som liknar fejk, men är sant. Vi har lärt oss att vara skeptiska mot klipp och nyheter som dyker upp i vårt flöde. Vissa typer av nyhetsinslag och klipp är ofta falska, men ibland dyker något som är sant upp, i samma format. Då blir det svårt att veta hur man ska tolka informationen. Uttrycket ”undantaget som bekräftar regeln” passar bra för att beskriva den här typen av klipp och nyheter.

Filmklippet med kvinnan på sjukhuset misstänktes vara fejk, men visade sig vara sant.

- Varför gick det rykten om att klippet var falskt?
- Hur kunde man ta reda på sanningen bakom klippet?
- Vem var kvinnan i klippet? Vad hände med henne efter att nyheten blivit viral?
- Vad innebär uttrycket ”undantaget som bekräftar regeln”?
- Hur kan man använda det här uttrycket när man tar del av nyhetsflödet i olika medier?

Dagens genomskåda

Det är ibland enkelt att genomskåda sådant som är fejk. Men det händer att det som verkar vara fejk är sant. Så var det med inlägget om någons bror, ”läkaren Olle” på Läkemedelsverket. Den här typen av inlägg, där någon känner en expert som har viktig information, är oftast falska. Men inte den här gången.

- Vad handlade inlägget om?
- Hur hade det spridits?
- Varför kunde man misstänka att inlägget var falskt?
- Hur tog Åsa reda på sanningen?
- Hur ofta ser du den här typen av inlägg i sociala medier? Brukar du tro på dem?
- Varför sprids sådana här inlägg?
- Berätta om något tillfälle när du har blivit lurad av ett liknande klipp.

Dagens övning

Två bilder, eller sanningar, kan alltså finnas samtidigt. Svårt och klurigt. Det här avsnittet visade två exempel på när rykten visade sig vara sanna. Den större bilden är att de allra flesta rykten är fejk. Ändå måste vår hjärna förstå att de ibland kan vara sanna.

I det här fallet:

1. **Den här typen av inlägg är ofta falska.**

2. **Det här inlägget var sant.**

Det går att undersöka klipp och inlägg om man vet hur man ska göra. I programmet tar Jack och Åsa upp några sätt för att söka sanningen. Använd deras råd för att undersöka sanningen.

1. Sök upp klippet med den hostande kvinnan.
2. Hur hittade du det? Beskriv din sökväg.
Vilken typ av medier visar klippet? Finns det på flera ställen?
3. Vilka andra klipp dyker upp, relaterade till detta klipp? Beskriv vad de verkar handla om.
Finns ett gemensamt tema?
4. Titta på klippet med den hostande kvinnan.
5. Undersök klippet. Googla på namn/plats/tidpunkt. Vilket sökresultat hamnar högst upp?
6. Klicka *inte* på det första sökresultatet. Skrolla ner en bit. Vilken information hittar du?
7. Varför är det bra att titta på sökresultat längre ner på sidan?
8. Varför hade klippet lagts ut, tror du? Finns det flera anledningar?
9. Fråga dig själv: ”Vad tycker och tänker jag om coronaviruset, och hur förstärks mina tankar när jag läser nyheter, inlägg och klipp om coronaviruset?”
10. Förstärkte klippet dina tankar om coronaviruset, eller fick du nya insikter? Berätta.

Kontakta en klasskamrat och jämför era svar. Diskutera skillnader och likheter.

Dagens kedjebrev

Vad är egentligen ett kedjebrev och varför skickar man sådana? Kedjebrev handlar ofta om något akut och aktuellt, men påhittat. Ett korn av sanning finns förstås i dem, men man spelar på människors rädsla och behov av information. Budskapet i kedjebreven är att de måste komma ut till så många som möjligt så fort som möjligt, annars...

Många skickar vidare de här breven utan att tänka efter så mycket. Ibland är budskapet hotfullt, särskilt barn och unga kan skrämmas till att skicka vidare.

- Berätta om ett kedjebrev som du har tagit emot, skickat, sett eller bara hört talas om.
- Har du sett några kedjebrev kopplade till nyheter om corona? Vad handlade de om?
- På vilket sätt påverkar kedjebrev människors tankar om världen och samhället, tror du?

Arbetsbladet är skapat av Anna Klockar och Mia Vestman i samarbete med UR

Upphovsrätten till innehållet i den här lärarhandledningen tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges.

Lärarhandledningen får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När lärarhandledningen eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas.

Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av lärarhandledningen och dela ut till elever, tillhandahålla den digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder lärarhandledningen, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om lärarhandledningen kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat namn, som framgår i lärarhandledningen).